

Ana Geršak

Vinko Möderndorfer: *Balzacov popek*.

Ljubljana: Založba Mladinska knjiga (Zbirka Nova slovenska knjiga), 2013.

Romani, kot je *Balzacov popek*, se pač zgodijo. Običajno nastanejo hitro, ker lovijo rok katerega od natečajev, ali služijo kot vadnica, s katero avtor vzdržuje kondicijo. Nimajo prave zgodbe, čeprav se pretvarjajo, da jo imajo, zato je pripovedovanje pogosto samo sebi namen. S čimer ni nič narobe, zna pa biti dolgovezno. Tovrstna dela nimajo pravega fokusa: začnejo se kot preprosta anekdota, za katero se avtorju naenkrat zazdi, da sama po sebi ni niti dovolj zanimiva niti dovolj pivna, da bi lahko vsrkala vse potrebne elemente, ki bi jo razširili v celovito pripovedno delo. Nato zaradi kopičenja vse skupaj razpade na kup slepih ulic in potem je to to. Mnogo hrupa za nič.

Balzacov popek sicer štarta kot potencial – pravzaprav potencialna parodija preživele, toda trdožive predstave o literaturi, ki se utemljuje in upravičuje v svoji zavezanosti estetiki “resničnega”, še več, saj z zasnovo napeljuje na problematizacijo (socialnega) angažmaja v literaturi. Protagonist balzacovskega videza Silvan si domišlja, da je Balzac in da mora *Človeško komedijo* oplemenititi s svojim zadnjim, monumentalnim delom, “socialnim romanom”, ki mu bo – že drugič po vrsti – prinesel posmrtno slavo in zagotovil branost z vsakoletnim ponatiskovanjem zaradi vpisa med obvezna maturitetna čtiva. Je navidezna, toda ne tudi vsebinska kopija Balzaca. Svojega učitelja lahko oponaša le po formi. Da bi bila njegova izkušnja ulice zares avtentična, se začne družiti s tremi klošarji, Petrom, Pavlom in Jano (zaradi višjih ciljev preimenovano v Janeza), ter se še sam spusti v klošarsko življenje, kajti “poslanstvo ga žene, Balzaca, vse Balzace sveta, da so nemirni, da iščejo, da se družijo s kloako družbe, s smetmi, z blatom, z odpadnimi vodami, z drekom človeštva, kajti po odpadkih se svet pozna. Odpadki so resnica”. Vzvišeni ton sprva res deluje kot parodija pozitivističnega diskurza, a pripoved se začne prehitro jemati

preveč zares. Zapade v ekstreme, ki bi bili lahko celo komični, če ne bi bili tako neokusno hiperbolizirani. Dober primer tega je sam protagonist. Silvanova razcepljenost izvira iz ultimativne vojne travme in to bi bilo še zanimivo, če ne bi terena predhodno razbrazdale krvave hagiografije treh *wannabe* apostolov. Avtor se tako prekleto trudi, da bi usode likov predstavil čim bolj šokantno in pretresljivo in krvavo in sploh – “resnično”. Gre za logiko eksteriorizacije bolečine, ko ekstremno fizično trpljenje postane (edino) merilo notranje razbrazdanosti. Kriza identitete ne more biti le kriza identitete, temveč posttravmatski sindrom. Nesrečne preteklosti se sprevržejo v en sam niz katastrof, nad katerimi bi se še Dickens zamislil, iz potencialne parodije pa nastane slaba melodrama, ki v imenu instant učinkovanja zanemari pogon likov in zgodbe. Tako kot Silvan, ki Balzaca lahko oponaša le po formi, Möderndorfer bolečine ne more prikazati drugače kot s perifernim opisovanjem, s pretiravanjem, ki bi lahko bilo celo komično, a ne v takšni izvedbi. Ironija je v tem, da namerna šokantnost *Balzacovega popka* avtorja tudi dramaturško spelje v slepo ulico. Kam naprej, ko je enkrat vse razkrito, ko lik izgubi vso dvoumnost? Silvan postane nezanimiv, funkcijo protagonista pa si začnejo kot štafeto podajati stranski liki, od žene prek enega izmed klošarjev pa vse do naslovnega popka, ki postane *deus ex machina* razpleta. Druge vloge v romanu pa tako ali tako nima.

Če pustimo ob strani šibak zgodbeni lok, ki se nenehno in povsem po nepotrebnem lomi, je problem romana tudi v načinu, kako se spopada z materialom. *Balzacov popek* želi prav po balzacovsko povzeti celovito podobo nekega sveta, družbenih slojev, aktualnih tematik in vsega, kar še sodi zraven, toda za kaj takega mu manjka potrpežljivosti. Knjiga se želi razplastiti na več nivojev branja. Möderndorfer zase pravi, da ima rad žanre in žanrske mešanice, in slednjo skuša vnesti tudi v *Balzacov popek*. Tu naj bi bil že omenjeni parodični aspekt, kvazifantastika nekje proti koncu, esejistika, ki zbode v oči vsakič, ko je za pripovedovalčevim glasom mogoče začuti avtorjev ton iz *Izdelovalca zvonov* in se jezik pretoči v zloveščo *kurzivo*, znamenje težkih besed o Resnici, Lepoti in Umetnosti, “socialni roman”, ki naj bi prevpraševal angažma ... Na neki točki skuša *Balzacov popek* spregovoriti o osamosvojitveni travmi, ki je ne glede na trajanje terjala žrtve in naj bi bila osrednji romaneskni voz. A dogodek kljub pomembnosti – Silvanu se ne nazadnje zmeša zaradi spodletele vojaške akcije – ostaja na ravni epizode. Žanr, ki požira vse ostale in posesivno brani svoje meje je (slaba) melodrama. Preostale vpepljene teme nimajo prostora, da bi se razvile. Roman prehitro razkrije svoje karte, se na lepem ustraši, da ga bo prehitro konec, in začne zavlačevati.

Liki, vključno s protagonistom, vanj vstopajo in izstopajo brez motivacije – pojavijo se takrat, ko jih potrebuje avtor, ne zgodba. Imajo preteklost, nimajo pa osebnosti, in če bi v primeru Silvana to še lahko služilo kot pogon zapleta, se zdi pri preostalih kratko malo leno. Tako kot zaključek, ki ni nič drugega kot priročen izhod v sili in lahko obvelja za šolski primer slabe izpeljave, ko avtor ne ve, kako drugače skleniti zgodbo, se obesi na dobro staro zameglitev z igro identitet (kdo je koga? in kdo je kdo?), s katero želi vnesti v roman vsaj malo izgubljene dvoumnosti in težo zaključka v celoti prepušča bralski interpretaciji. Ne ravno eleganten izmik avtorski odgovornosti.

S tehničnega vidika je *Balzacov popek* še vedno dokaj berljiv roman. Möderndorfer je prekaljen avtor in tudi takrat, kadar izgubi rdečo nit, pripoved spodobno pelje naprej, čeprav mu gre speljevanje bolje na kratkih progah. *Balzacov popek* je bil ob nastanku verjetno zamišljen kot ambiciozen (balzacovski?) projekt, morda igra zrcal, balzacovski roman z Balzacom v glavni vlogi ali morda avtorski angažma, povezan z vprašanjem, kako pisati o družbi danes, toda vse te namere so na poti do Balzacovega popka zdrsnile s preveč naoljenega balzacovskega trebuha.